

Sekretariatet för nationell biblioteksstrategi
Kungliga biblioteket

Synpunkter på utkastet *Från ord till handling – på väg mot en nationell biblioteksstrategi*

Allmänna synpunkter och tillvägagångssätt

Regionföreningen har tagit del av utkastet till den nationella biblioteksstrategin och sammankallade sina medlemmar till ett dialogcafé den 17 september 2018 för att diskutera förslagen i utkastet *Från ord till handling – på väg mot en nationell biblioteksstrategi*. Inför dialogcaféet fick deltagarna rösta om tre alternativ av alla områden i rapporten som de helst ville diskutera. De flesta valde kapitlen om *demokrati*, *infrastruktur* och *tillgänglighet*. Regionföreningens synpunkter kommer således framför allt beröra dessa tre områden i utkastet. Deltagande medlemmar har kommit från alla typer av bibliotek inom sektorn, dvs. det fanns representanter från folkbibliotek, skolbibliotek, universitets- och högskolebibliotek, specialbibliotek, myndighetsbibliotek, sjukhusbibliotek samt nationalbibliotek på plats.

Några allmänna synpunkter på utkastet är att det är svårt att förstå vad alla påståenden och exempel kommer ifrån. Dessa borde beläggas bättre med tydliga referenser till studier. Vi funderar också på om det är rimligt att så stora delar av åtgärderna ska läggas på Kungliga biblioteket (KB), både styrnings- och medelmässigt. Vi tycker att behovet av samordning inte behöver vara detsamma som centralisering och statlig styrning utan ser klara fördelar i regionala och lokala styrmodeller – givetvis stödda av en statlig struktur. I utkastet saknas också en distinktion kring vad som handlar om bibliotekens verksamhet och vad som handlar om generella samhällsproblem.

Generellt upplever vi språkbruket i strategin som värderade. Mycket formuleras som problem. Varför behöver användas ord som flyktingström – som direkt innebär en värdering. Vi rekommenderar en språklig översyn av texten.

Demokrati

En viktig fråga är hur biblioteken ska förhålla sig till å ena sidan fri tillgång till all information och å andra sidan tillgängliggörandet av faktabaserad information. Frågan om urval vid inköp är svår, särskilt eftersom ansvaret vid eventuell kontrovers tyvärr ofta hamnar hos den enskilda bibliotekstjänstemannen. Eftersom bibliotekens resurser inte är oändliga så kan inte allt som önskas köpas in. Frågan är hur urvalet ska göras: ska det utgå från den enskilda användarens intressen, från bibliotekariens kunskap om kvalitet och helhetssyn av samlingen eller ska centrala inköspolicyer upprättas?

Vi har funderingar kring hur målsättningen med en stark biblioteksetik ska omsättas i vardagen. Vi tror att kompetensutveckling för bibliotekspersonal om personlig information, dataskydd och integritet är en mycket viktig del i att kunna tillämpa och kommunicera biblioteksetik i vardagen. Det

är viktigt att bibliotekspersonal kan föra ett samtal med biblioteksanvändare om hur personlig data fungerar, ackumuleras och behandlas både inom och utom bibliotekets verksamheter.

Noterbart är att KB i åtgärderna ofta tilldelas en uppgift som ansvarig eller samordnare. Vi ser att det kan finnas potentiellt negativa konsekvenser i att centralisera ansvar i biblioteksfrågor. KB kan som nationalbibliotek direkt under utbildningsdepartementet vara känsligt för politisk styrning och det finns även en problematik i att bibliotekens nuvarande huvudmän inte är KB eller på samma organisatoriska nivå som KB. Ett uppdelat lokalt, regionalt och nationellt biblioteksväsende skapar bättre möjligheter för autonomi i orostider men vi ser också en styrka i att ha KB som ett rådgivande och kompletterande organ vid behov.

Ett frågetecken uppstod kring definitionen av *professionen*: Vilka är professionen? Vilka ska det vara? Hur förhåller sig professionen till den faktiska rekryteringen till tjänster vid biblioteken? Här hade vi gärna sett att utkastet anknöt mer till rapporten *Profession, Utbildning, Forskning. Biblioteks- och informationsvetenskap för en stärkt bibliotekarieprofession*.

Angående gallring anser vi att en nationell ram behövs för alla bibliotek. Det känns rimligt att börja med forskningsbiblioteken men på sikt bör folkbiblioteken inkluderas också. Gallringsramen bör i första hand fokusera på de tryckta samlingarna men ett gemensamt ramverk för insamling och långtidsbevarande av e-resurser är också önskvärt. Likaså kan det behövas andra nationella överenskommelser till gemensamma frågor.

När det gäller litteratur på minoritetsspråk saknas i dag en tillfredsställande offentlig lösning. De specialbibliotek som idag ofta tillhandahåller denna litteratur är inte alltid offentligt drivna. Det finns frågetecken kring om detta är en långsiktigt hållbar lösning för tillhandahållande av litteratur på minoritetsspråk till hela landet. Vi undrar om en möjlig lösning skulle vara ett särskilt statligt ansvar för dessa samlingar.

Vad gäller ett starkt ledarskap på biblioteken anser vi att det är något som verkligen behövs – särskilt på lokal nivå. Vi föreslår därför särskilda satsningar på ledarskapsutveckling.

Infrastruktur

Även rörande plikten är det mycket som läggs på KB i strategin. I relation till detta undrar vi om det har säkerställts att KB har möjlighet att hantera konsekvenserna av en ändrad plikttag samt hur finansieringen skulle kunna se ut.

Om inlägg i sociala medier ska samlas in genom någon typ av plikt måste integritetsfrågan utredas och riktlinjer för hantering tas fram. Även om sociala medier som publiceringskanal är offentlig befinner sig den publika uppfattningen av sociala medier på en skala mellan privat och offentlig. Kostnadsfrågan är också relevant i sammanhanget; när var och en har möjlighet att publicera sig ökar mängden information att hantera exponentiellt.

Generellt anser vi att det vore positivt med en utökad plikt, eftersom det finns mycket material som inte täcks in idag.

Depåbibliotek ställer höga krav på fungerande gemensam logistik och gemensamma system. Här skulle Danmark kunna tjäna som exempel, där man har delvis flytande bestånd genom ett system som känner av om ägande bibliotek har plats på hyllan eller inte. Ställer också höga krav på tillgänglighet genom tillräckligt stort antal exemplar. Är det rimligt med ett depåbibliotek eller behövs kanske flera?

Förändrad/förbättrad regional struktur och samarbete kan vara ett sätt att öka samverkan för ökat styrka och påverkan, t.ex. genom gemensamma upphandlingar. Frågan är vem som ska ha mandat att genomföra upphandlingar och fatta större beslut? Önskvärt vore att ett sådant mandat låg på en regional aktör.

Utkastet saknar en problematisering av privatiseringstendenser i samhället och särskilt av biblioteken. Privatiseringen av det offentliga rummet och av samhället i stort har gjort biblioteken som den sista bastionen där man helt ovillkorligt kan dyka upp och får tillträde till ett rum med massa media och tjänster utan att betala en krona. Vi önskar inte en riktning men ett resonemang kring vad som händer när också biblioteken kan komma privatiseras beroende på politiskt styre. Vidare bör samverkan med redan privata bibliotek/bibliotek på entreprenad beskrivas och problematiseras.

Vi ser det också som bekymmersamt att övriga bibliotekstyper klumpas ihop trots att det finns stora olikheter i t.ex. struktur, huvudman och verksamhet. Kategorin blir en form av slasktratt för allt som inte passar in i de andra större kategorierna. Det är problematiskt och dessutom missvisande eftersom t.ex. sjukhusbibliotek i vissa fall drivs som kommunalt filialbibliotek. Vi föreslår att alla typer av bibliotek borde listas i bibliotekslagen för att ge bättre skydd för dessa. Vi efterfrågar också reglering för myndighetsbibliotek som idag saknar detta.

I relation till infrastruktur diskuterades också bibliotekens geografiska läge i förhållande till varandra och närheten till invånarna. Mer fokus på mobila bibliotek lyftes som ett sätt att nå ut till fler.

Förslagen under punkten regional samverkan ses som problematiska, vi undrar särskilt om det är strategins uppgift att föreslå en ny regional indelning som inte överensstämmer med den regionala strukturen i andra sammanhang.

Beskrivningen av fängelsebibliotek innehåller flera rena felaktigheter. Det anges att fängelsebibliotek är till både för interner och för personal, men det stämmer inte. Fängelsebibliotek är till för intagna och häktade, personalen servas genom ett specialbibliotek inom Kriminalvården. Att prata om personalens tillgång till vetenskapliga publikationer i relation till fängelsebiblioteket är därför också problematiskt. Det är ovannämnda specialbibliotek som förser personalen med vetenskapliga publikationer, inte fängelsebiblioteket. Benämningen fängelsebibliotek är också problematisk eftersom det utesluter all biblioteksservice på landets häkten.

När det gäller utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap är det idag förvirrande att grundutbildningen bedrivs på olika nivåer, med olika inriktningar och olika innehåll. Det gör det svårt att veta vilken kompetens individer med behörighet att arbeta som bibliotekarier faktiskt har med sig ut i arbetslivet. Praktik eller till och med ett slags lärlingskap (verksamhetsförlagt utbildning) borde ingå i alla utbildningar. En gemensam grundutbildning är önskvärd enligt vissa av våra medlemmar.

Fokuseringen på kompetensutveckling inom yrket är positivt, men hur ska det bedrivas och möjliggöras? Avsnittet är mycket luddigt formulerat. Vad betyder det att det finns behov av en samlad webbplats med material som är relevant för biblioteks verksamhet. Vad innebär en nationell struktur för kompetensutveckling? Hur ska den se ut? En konkretisering av avsnitten om kompetensutveckling är önskvärd.

Önskemålet om att få in personal med varierande bakgrund och språkkompetenser skulle eventuellt kunna lösas genom att ta in fler assistenter, som skulle kunna ges en praktiskt inriktad kurs om arbetet "på golvet". Denna kurs skulle med fördel även kunna vara en del av grundutbildningen för bibliotekarier. För att få fler personer med varierande bakgrund och språkkompetenser att läsa grundutbildningen skulle det kunna vara önskvärdt att möjliggöra att man kan bli behörig på andra sätt än genom svensk gymnasiebehörighet.

I frågan om "Projektträsket" tycker vi att kulturmedel borde vara helt oberoende av politiska förändringar, för att möjliggöra långsiktiga projekt.

Fördelar och nackdelar med att tilldela schablonsummor snarare än dagens ansökningssystem diskuteras. På ett sätt vore det enklare med en schablon på grund av att ansökningsprocessen och allt arbete med den försvinner. Frågan är på vilka grunder en schablonsumma ska fördelas för att det ska bli rättvist.

Tillgänglighet

Vi anser att ett nationellt lånekortssystem vore bra, men en sådan ändring skapar många följdfrågor: Hur lösa problematiken med sekretess, säkerhetsfrågor och samordning? Vilka bibliotekssystem och organisationer ska ingå? Hur ska upphandlingen gå till? Gäller tillgängligheten bara lån av material, eller möjliggörs samtidigt ett flytande bestånd, dvs. att låntagare kan lämna tillbaka materialet var de vill?

En närliggande fråga till ett nationellt lånekortssystem är att samordna vissa medieresurser nationellt, såsom e-medier, medier på andra språk än svenska och nationella minoritetsspråk. Detta skulle öka tillgängligheten av dessa material. Både lånekortssystem och resurssamordning bör utredas ytterligare, till exempel med hjälp av målgruppsanalyser för att se till att en sådan reform faktiskt svarar mot existerande behov hos bibliotekens befintliga och potentiella användare.

I utkastet diskuteras bilden av biblioteken och här upplevde vi att allt för mycket fokus låg på svårigheterna kring nostalgiska, förlegade eller felaktiga bilder av dagens biblioteksverksamhet. Hur vi ska få fram en riktig och adekvat bild av vad biblioteken erbjuder och vad de gör är en komplex fråga. Utkastet skulle behöva diskutera möjliga lösningar snarare än att diskutera befintliga uppfattningar.

Ett förslag till lösning kan vara nya, okonventionella sätt att marknadsföra bibliotekens verksamhet på för att nå nya användare som av olika anledningar inte använder bibliotekets tjänster. Vi skulle kunna öka tillgängligheten genom uppsökande verksamhet via internet mot prioriterade grupper. Det här går hand i hand med pågående satsning på digital delaktighet.

Vi håller med om att generösa öppettider är viktigt och meröppet kan vara en bra lösning. Detta ställer dock större krav på lokalerna och ska således ses som en satsning, inte en besparing. Därtill är det som alltid viktigt att framhålla att servicen som en bibliotekarie erbjuder inte kan erbjudas av en tom, om än uppläst, lokal.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis önskar vi se ett mer gediget och konkret förslag, utan att för den delen bli för detaljerat. Vi önskar att det slutgiltiga förslaget blir en tydlig strategi som biblioteken kan ha nytta av och få stöd av i sin vardag, samtidigt som den ger en tydlig politisk riktning för biblioteksväsendets uppfyllande av lagstadgade och samhällseliga uppdrag.

Svensk biblioteksförerings regionförening Stockholm Uppsala Gotland

genom Eva Häusner (ordförande)